

Inatsisinik tunngavilimmik suliffeqarneq pillugu nassuiaat 2014

IMAI

1. Aallarniut	3
2. Sulisinnaasut aamma suliffissaaleqineq	4
3. Suliffissaaleqinerup akiorneqarnera	7
4. Piareersarfiit	11
5. Ilinniagaqarsimannngitsunut piginnaasanik ineriartortitsineq	13
6. Piginnaanngorsaaqqiineq	16
7. Nuttarsinnaanermut ikiorsiissutit	17
8. Avataaniit suliarortut	19
9. Suliffinnut nittartagaq	20
10. Aatsitassat	22
11. ILO-mi isumaqatigiissutit	22
12. Naggataarutaasumik oqaaseqaatit	23

1. Aallarniut

Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfiup isumannaagassaraa inuussutissarsiornerup suliffeqarnerullu ineriartornissaa, aammalu Kalaallit Nunaata suli annertunerujartuinnartumik aningaasarsiornikkut imminut napatissinnaaleriartornissaa. Sulisussat naleqqussassapput suliffissanut suliffeqarfiit pigisaannut, maanna aamma siunissami, tamannalu atuuppoq inuussutissarsiutinut siammassissumik isigaluni, - assassorluni suliffiit, kiffartuussineq aamma assartuineq aamma aatsitassarsiorfinni, taakkualu kiffartuussisutut suliffeqarfinni sulisitaanni.

Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiorneq maanna allanngoriartorfiup qeqqaniippoq: Suliffissarpassuarniit inuussutissarsiutini maannamut nalinginnaanerpaani, soorlu piniarneq aamma aalisarneq, maanna suliffissani suli amerlanerujartuinnartuni niuernermi, aatsitassarsiornermi, takornariartitsinermi aamma inunnik isumassuinermi. Allanngoriartorfik taanna sulisinnaasunut annertuumik unammilligassaqtitsivoq, taakkuami piginnaasassanik nutaanik pissarsiniartariaqarput, nutaanik suliffissarsiorartariaqarlutik nunallu nammineq iluani nikilertorsinnaassuseqartariaqarlutik.

Suliffeqarnerup iluani suliassaqarfinni 2014-imi anguniakkat pingaarnerit unammilligassat tassaasimapput;

- Suliffissaqartitsinermi periusissiamik ineriartortitsissalluni ukiuni kingullerni suliffissaaleqisunut suliniutaasimasunik maanna aatsitassarsiornermi, takornariartitsinermi, niuernermi aamma inunnik isumassuinermi periarfissanut nutaanut atassusiinnaasunik.
- Inuussuttunut suliffissaaleqisunut amerlasuunut neqeroorutini ineriartortitsissalluni.
- Isumannaassallugu sulisinnaasut piginnaasaasa ingerlaavartumik suliffeqarfiit pisariaqartitaannut naleqqussarneqartuarnissaat.
- Pilersissallugu siumut ilisimatitsinertaqanngitsumik sulisunut nunatta avataaneersunut nakkutilliinernik ingerlatsisarneq, isumannaarumallugu inatsisit atuuttut malinneqarnissaat, aamma suliffissat sulisussanik najugaqavissunut inuttalernerqarsinnaasut aamma inuttalernerqartarnissaat.
- Suliffissaaleqineq maanna akiussallugu, taamalu innuttaasut imminnut pilersortunngorsinnaanerat aqqtussiuutissallugu, taamaasillutillu inuiaqatigiit ataatsimut ineriartornerannut eqiingasumik pilersueqataasunngornissaat, aamma ineriartornerminnut namminneq aningaasarsiortuunissaat.

Anguniakkat taakkua Naalackersuisoqarfiup 2014-imi sulinerani najoqqutaasimapput, kisiannili ajornartorsiutit nunatsinni suliffeqarnermut ilisarnaataasut takornartaanngillat imaluunniit nutaajunngillat. Suliaq ingerlaavartumik suliassaavoq assullu pingaaruteqarluni, susassaqtunillu amerlasuunik suleqateqarnissamik pisariaqartitsilluni, - tamatumani aamma kommuninik, suliffeqarfinnik aamma suliffeqarnermi illuatungeriinnik.

Inatsisartut peqqussutaanni nr. 10, 18. december 2003-meersumi aalajangiunneqarpoq Naalackersuisut pisussaaffigaa ukiumoortumik suliffeqarnermi suliniutaasut nalunaarsortassallugit, nalunaarusiortassallugillu:

” § 14. Naalackersuisut ukiumi qaangiuttumi suliffeqarnermi suliniutaasut aamma piffissami aggersumi anguniagaasut taamatuttaaq malitseqartitsinissat aallartinneqassanersut pillugit ukiumoortumik nalunaarusiortassapput.”.

Inatsisit naapertorlugit 2014-imi suliffeqarneq pillugu nassuiaammi taamaattumik sammineqarput suliassaqarfiit Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfinni Suliffeqarnermut Immikkoortortaqarfiup 2014-imi suliarisimasai, nutaatullu uani ilaavoq sulisinnaasut sammineqarnerannut immikkoortoq.

2. SULISINNAASUT AAMMA SULIFFISSAALEQINEQ

Kalaallit sulisinnaasut inunnik 27.023-inik 18-it 64-illu akornanni ukiulinnik amerlassuseqarput, 2013-imi¹ agguaqatigiissillugu qaammammut. Taakkunangalu amerlanerpaat, 40%-ip missaaniittut pisortat ingerlatsiviini suliffeqartuupput, tassalu inuit 6.700 -ut. Taakkunani amerlanerpaat tullii, inuit 3.000² -it missaaniittut, aalisarnermi, piniarnermi nunalerinermilu suliffeqartuupput. Pingajuattut inissisimapput sanaartornermi suliffeqartut, tassani inuit 2.700-ut missaaniittut suliffeqarput.

Kalaallit sulisinnaasut unammilligassaraat amerlasuut suliamik ilinniarsimangitsuunerat. Takuuk tabeli 1. Tamannalu iliuuseqarfiginiarlugu piginnaangorsaaneq suliffissaqartitsinermut politikkimi ingerlanneqartumi qituluinnartumik inissisimavoq.

Tabeli 1. Sulisinnaasuni ilinniarsimassuseq qaffasinnerpaaq, 2013

Ilinniarsimassuseq qaffasinnerpaaq	Qassit	Procenti
Meeqqat atuarianni naammassisut	15.245	56,4 %
GU	1.186	4,4 %
Inuussutissarsiutinut ilinniartitaanerit	6.679	24,7 %
Inuussutissarsiutinut ilinniakkat ilinniaqqin- nerillu	140	0,5 %
Ingerlaqqiffiusumik ilinniagallit	3.773	14 %
Katillugit	27.023	100 %

Uannga: Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik, 2015

Ilinniarsimassutsip appasinnera minnerunngitsumik inuusuttunut suliffeqarnermut iserniartunut misilit-tagaaqanngitsunullu ajornartorsiutaasarpooq, aamma innuttaasunut suliffeqarnermut killeqarfiup sinaaniittunut, soorlu suliffissuarni ukiup ilaannaani suliffeqartartunut. Taamaatumik ukiuni makkunani annertuumik suliniartoqarpoq inuusuttut suliampilu ilinniagaqanngitsut ilinniarsimassutsikkut ingerlaqqitsinniarlugit.

Suliffissaaleqineq suli qaffaseqaaq, kisianni 2011-2013-imi qaffariarnera 2014-imi mumippoq, annikitsumillu appariarnermik takutitsilluni. Tabeli 2-mi agguaqatigiissitsinerit kingulliit takuneqarsinnaapput, - naatsorsuasiat nunarsuarmioqatigiit naatsorsueriaasiannut naleqqussagaapput.

Tabeli 2. Suliffissaaleqisut Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfiup naatsorsueriaasia nutaaq, ILO-p naatsorsueriaasianut naleqqussagaq tunngavigalugu.

Ukioq	Agguaqatigiissillugu qaammammut suliffissaaleqisut			Sulisinnaasunit procentinngorlugu		
	2011	2012	2013	2011	2012	2013
Nuna tamaat	2.518	2.655	2.725	9,4 %	9,8 %	10,1 %

Uannga: Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik 2015. Kisitsisini tulluusaqatigiit tamarmik ilaapput, kisianni qaammat ataallugu suliffissaaleqisut ilaangillat. (Kisitsisit kingulliit)

¹ Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2015, kisitsisit kingulliit.

² Kalaallit Nunaanni Naatsorsueqqissaartarfik, 2013, kisitsisit kingulliit.

Januar 2015-imi Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik naatsorsueriaatsimik nutaamik atuileroq, nunarsuarmioqatigiit ILO malillugu naatsorsueriaasiannut naleqqussagaasoq. Naatsorsueriaatsimi tassani suliffissaaleqisut qaammammi tassani suliffeqarsimangitsut kisimik ilangunneqarput. Kisianni suli inuit kommunimit sulileriaannaanngitsut nalilerneqarsimasut ilaapput.

Naatsorsueriaaseq nutaaq pitsanngoriaataavoq, tassuuna malinnaaffigineqarsinnaammat, sulisinnaasuni qassit suliffissaaleqinersut, qaammammit sivilisunerusumik, taamalu piviusunik tunngavilimmik suliffissaaleqisuullutik. Naalakkersuisoqarfiulli suli nalilerpaa uani naatsorsueriaatsimi suliffissaaleqisut pingajorterutaat fagitigut, inuttut aamma peqqissutsikkut ima unammilligassaqartigissasut, ilumut suliassamik tiguisinnaanat, kisiannili piginnaanngorsagaanikkut aamma / imaluunniit tarnikkut inooqatigiinnikkullu sullinneqartariaqarlutik, ilumoorullugu suliffeqarnermut uteqqinnginnermini.

Naallu suliffissaaleqineq qaffasikkaluaqisoq, suli suliffeqarfepoq soorlu kiffartuussinermik ingerlatsivinni aamma aalisakkanik suliffissuarni, sulisussanik piginnaanilinnik pissarsiniarnermikkut assut ajornartorsiuteqartunik, minnerunngitsumik aasakkut ulapiffiuleruttornerani. Kalaallit Nunaanni suliffeqarneq tamatumani saniatigut sulisussanik ilinniarsimasunik pisariaqartitsuaannarpoq, taamaatumillu appasissorujussuulluni – ilami nassaassaanningajalluni – ilinniarsimasut akornanni suliffissaaleqineq.

Tamatumalu sulisussanik amigaateqarnerup kingunerisaanik sulisussat ilaat Kalaallit Nunaannut tikisinneqartarput, naalagaaffeqatigiit ilaanniit allanit, nunanit avannarlernit, aamma nunanit allaniit.

Suliffissarsiortutut nalunaarsukkat

Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik januarimiilli 2013 qaammatikkaartumik nalunaarsuisalerpoq *suliffissarsiortutut nalunaarsukkanik* illoqarfinni nunaqarfinnilu tamani. Kisitsisini takutinneqarput kommuninut saaffiginnissimasut suliffissaaleqinermik ajornartorsiutillit tamarmik. Kisitsisit taakkua tusagassiorfinni ilisimaneqarput – kukkusumillu atorineqartarlutik – takutitsiniarnermut suliffissaaleqisut qassit Kalaallit Nunaanni suliffeqarnermi piareersimasuunersut takutinniarnerni.

Suliffissarsiortutut nalunaarsukkat amerlassusaanni ajornartorsiutaavoq kisitsisit taakkua imaqartarmata inunnik qaammat taanna suliffissaaleqisutut nalunaarneqarfisaminni suliffeqalartartunik, – amerlanertigut inuit nalunaaquttap akunnermusiallit, piffissami sivikitsumi assersuutigalugu aalisakkanik suliffissuarmiit angerlartinneqarsimasut. Inuit taakkua suliffissaaleqisutut nalunaarsorsimasut tamarmiusut sisamararterutigaat. Aamma suliffissarsiortuni, tulluarsaqatigiit aappaanniittut nalunaarsukkani (sulileriaannaat) aamma tulluarsaqatigiit pingajuanniittut (sulisinnaanngikkallartut), taamaatumillu ajornartorsiuteqartut, suliffissamik tiguisinissamut akornutaasumik, *suliffissarsiortutut nalunaarsukkani* sisamararterutaasutut naatsorsuutigineqarput. Taamaattumik *suliffissarsiortutut nalunaarsukkat* nunani avannarlerni allani suliffissaaleqisuniit amerlanerusutut nalunaarsugaapput, taakkunani eqqartorneqartut naatsorsuutini ilaaneq ajormata.

Tabeli 3-mi takutinneqarput suliffissaaleqisutut nalunaarsukkat amerlassusii, tassa imaappoq; sivikitsumik suliffissaaleqisut, sulileriaannaat aamma sulileriaannaanngitsut, taakkualu 2014-ip ingerlanerani ikileriarsimapput, 2014-imilu juli qaammat aallarnerfigalugu ukiup siuliani qaammat taanna kisitsisit ataanniissimallutik.

Tabeli 3. Suliffissarsiortutut nalunaarsukkat 2013 aamma 2014, illoqarfinni nunaqarfinnilu

Ukiuq	Jan	Feb	Mar	Apr	Maj	Juni	Juli	Aug	Sep	Okt	Nov	Dec
2013	4.808	3.909	3.946	3.782	3.492	3.231	3.382	3.348	3.061	3.413	3.685	3.960
2014	4.954	4.420	4.385	4.037	3.757	3.473	3.360	3.167	2.943	3.278	3.473	3.840

Uannga: Kalaallit Nunaanni naatsorsueqqissaartarfik

Tulluarsaqatigiinnut aaqqissuusineq

Suliffissaaleqisunut immikkut ittumik suliniutit 2011-imi ingerlanneqarneranni suliat ilagaat tulluarsaqatigiinnik taasanut aaqqissuusinermik ineriartortitsineq, suliffissaaleqisunik immikkoortitserineq, suliffeqalernissamut qanoq piareersimatiginerat tunngavigalugu. Assigiissumik nunalu tamakkerlugu atuuttumik tulluarsaqatigiinnut aaqqissuusinerup Namminersorlutik Oqartussat aamma kommunit tamakkiisumik takunnissinnaatippaat suliffissaaleqisut suliffeqalernissamut qanoq piareersimatiginerannik, tunngavissiillunilu assigiissumik suliffissaaleqisut suliffeqarnermut uteqqinnissaat siunertaralugu ikiorsiissutissanik pilersaarusionermermi aallaaveqarsinnaanermut.

Naalackersuisoqarfiup KANUKOKA suleqatigalugu IT-reg-imi aaqqissuusineq ineriartortissimavaa, tulluarsaqatigiinnut immikkoortitserinermik nalunaarsuinissamut atortoq. Tulluarsaqatigiinnut aaqqissuusineq 2012-imi atortuulersinneqarpoq, kommunillu tamarmik suliffissaaleqisut tulluarsaqatigiinnut ukununga inissititserarpaat:

1. **Sulileriaannaat** – naatsorsuutigineqartarpoq suliffissaaleqisoq sulileriaannaasoq.
2. **Sullinneqarnissamut piareersimasut** – suliffissaaleqisoq suliffissaqartitsiniutitut suliniummi peqataasinnaavoq.
3. **Sulisinnaangikkallartut** – suliffissaaleqisoq sulilernissamut piareersimangilaq, suliffissaqartitsiniutinilu peqataasinnaanani.

Suliffissarsiortut tulluarsaqatigiiaanun nalunaarsorneqartarput, suliffissaaleqinermermi piffissami siullermi. Kommunit akornanni qanoq sukkatigisumik nalunaarsuisoqartarnera assigiinngilaq, Taamaattumik tulluarsaqatigiinnut inissitat ataatsimut isigalugu suliffissaaleqisunut nalunaarsorneqarsimasunut tamarmiisunut sanilliullugit ikinnerupput. Tabelimi takutinneqarpoq december 2014-imi tulluarsaqatigiinnut inissititserinerit.

Tabeli 4. Tulluarsaqatigiinnut immikkoortitsikkat, december 2014

Kommune	Tulluarsaqatigiit 1	Tulluarsaqatigiit 2	Tulluarsaqatigiit 3
Qaasuitsup Kommunia	997	212	80
Kommuneqarfik Sermersooq	601	353	11
Qeqqata Kommunia	358	64	24
Kommune Kujalleq	332	97	18
Katillugit	2.388	726	113

Uannga: Kommunit kisitsisaataat IT-reg, januar 2015

Tulluarsaqatigiinnut aaqqissuusineq illoqarfinni annerni tamani kommunini sulisuusunut pikkorissartitsinerini arlalissuarni sammeneqartarsimapput, suliniulli aallartinneqarmat, kisianni suli pisariaqarpoq tulluarsaqatigiinnut immikkoortitserisernerup ilitersuusutiginissaa, inuit pineqartut tulluarsaqatigiinnut inissaviinut eqqortumik inissinneqartarsinnaaqqullugit. Naalackersuisoqarfiup misiligutitut misissuinerini ersertarpoq sullissisut innuttaasunik tulluarsaqatigiinnut "qaffasippallaanut" inisseeqqajaasartut, tassa imatut paasillugu sulileriaannaasutut inissitat amerlavallaartartut, innuttaasullu taamaalilluni artorsinneqartartut.

Tamanna paasissutissanun suliassaqarfimmiit pisartakkatsinnut tunngatillugu taamaallaat ajornartorsiutaangilaq, kisianni aamma innuttaasumut namminermut ajornartorsiutaalluni, sapinngisat qaangerlugit inissinneqartarnikkut, taamaattumillu naleqquttumik suliffissamik innersuussiniarneq ajornarnerulersittarlugu. Ajornartorsiummut tamatumunnga pissutaasut arlaqarput, - ilaatigummi sulisuusunit inuusuttut "ikiorusunneqartarput", tulluarsaqatigiinnut 2 imaluunni 3-mut inissikkusunngait. Allallu misigisimasarput tulluarsaqatigiinnut inissitserineq piuminaatsuusooq, innuttaasunut qaninneq pissutigalugu, allallu aamma suli oqaatigisarpaat iluaqutaangitsoq innutaasut "assigiiaanun immikkoortitserarnerat" neqeroorutissat najukkaminni pigineqanngimmata.

Suliffissaaleqisut nalunaarsorneqanngitsut

Suli suliffissaaleqisoqarpoq arlalissuarnik pissutissaqanngitsutut misigisimasunik Suliffissarsiuussisarfimmi nalunaarsorneqarnissaminnut, taamaattumillu suliffissaaleqisutut nalunaarsimannngitsunik.

Gruppit immikkoortut taakkua ilagaat inuusuttuaqqat 18-it inorlugit ukiullit, pisortanit ikiorsiissutinik pisinnaatitaangitsut, pissutsit immikkut illuinnartut atuutinngippata, taamaattumillu nalunaarsortittanngitsut, tamatumalu kingunerisarlugu suliffissaaleqisunut nalunaarsuiffinni taakkua "ersigunnaartarnerat". "Inuit ingerlariaqqinngitsoortartut" inuusuttuni 15-17-inik ukiulinniittut ajornartorsiutaat eqqarsaatigalugit naammaginangilaq inuusuttuaqqat akornanni inuusunnerpaat naammattumik ilisimasaqarfigineqannginnerat, soorlu tamanna kommunini misiliilluni misissuinerit ersersikkaat.

Inuit allat suliffissaaleqisunut nalunaarsuiffinni aalajangersimasumik takuneqarsinnaanngitsut, tassaapput suliffissaaleqisut suliffeerunnermi ikiorsiissutinik pisartagaqarunnaarnikut, kisiannili aappaqartut isertitalunngitsunik. Taakkua pisortanit ikiorsiissutinik pisartagaqarsinnaanngillat, taamaattumillu pissutissaqaratik suliffissaaleqisutut allatissallutik.

3. SULIFFISSAALEQINERUP AKIORNEQARNERA

Ukiuni kingullerni suliniutinik assigiinngitsunik aallartitsisoqartarpoq suliffissaaleqineq annertusiartortoq akiorniarlugu.

Suliniutit assigiinngitsunik tunngavilimmik aqqissuussinerusarput, innuttaqatigiiaanut assigiinngitsunut sammititaallutik, ingammillu suliamik ilinniagaqanngitsunut:

- Fagitigut ilassutitut pikkorissarnerit (PKU) piginnaasanik annertusaanerit suliffissaaleqisunik sulilersoqarnissaa siunertaralugu
- Suliffissaaleqisunik pikkorissartitsinerit Qulaajaalluni siunnersuillunilu aqqissuussat
- Piareersarfimmi (AEU) atuagarsornikkut ilassutitut piginnaasanik qaffassaaneq
- Illoqarfinni minnerni nunaqarfinnilu suliffissaqartitsiniutinut aningaasaliissutit
- Piareersarfik/Piorsaavik sannavinni aamma suliffissani sulinermik sungiusarnej inuusuttunut suliffissaaleqisunut sammititat
- Piginnaanngorsaaqqinneq immikkut annertusisamik ingerlataq

PKU-mi pikkorissarnerit fagitigut sammisanut aqqissuussat ingammik suliffissaaleqisunut saaffiginntuupput, inuussutissarsiutini suliffissaaleqiffiujartortuni suliffilinnut. Suliffissaaleqisunut pikkorissarnermik ingerlatsisunut siunertaavoq inuussutissarsiutinut piginnaasalinnik sulisussarsiortunut sammisunik piginnaasassarsinissaq, assersuutigalugu sanaartornermut, aatsitassarsiortornermut, isumaginninnermut peqqinnissaqarfimmullu, kiisalu aamma takornariartitsinermut.

Qulaajaalluni siunnersuillunilu pikkorissartitsinerit siunertaqarput suliffissaaleqisut siunnerfissaminnik aalajangiussaqaarnissaannik, suliffissamut imaluunniit ilinniakkamik aallartitsinissamut. Taamaattumillu qulaajaalluni siunnersuillunilu pikkorissarnerit imaqarput paasissutissanik, suliffissarsiorsinnaanermut, nuttarsinnaanermut tapiissutinik qinnuteqarsinnaanermut, pikkorissarsinnaanermut aamma ilinniagassamut qinnuteqarsinnaanermut paasissutissanik, qanorlu tamakkuninnga ujarlersinnaanermik.

Piareersarfimmi piginnaanngorsarnej PKU-miit aamma qulaajaalluni siunnersuillunilu pikkorissartitsineriniit allaaneruvoq, piffissami sivilisunerusumik piginnaasanik annertusaallu pikkorissarnerit ingerlatsinerugami. Piareersarfiup ilinniartut neqeroorfigisarpai atuagarsornikkut piginnaasaminnik annertusaanissannik. Inuussutissarsiuteqalernissamut piareersaataasumik atuartitsineq, AEU, kiisalu Meeqqat Atuarfianni inaarutaasumik

misilitsinneq, FA, aamma suliffissanut sannavinnullu sungiusarneq. AEU nalinginnaasumik ukioq ataatsimik imaluunniit ukiunik marlunnik sivilissuseqartarpoq, misilitsinnermillu naggaserneqartarluni, AEU.

Suliniutit pineqartut immikkut suliniutit 2015-imi naammassineqassapput, kisiannili suliniutit ingerlanneqarnerat Piareersarfinnut nuunneqassaaq, Suliffissaqartitsinermit pilersaarutip 2015-ip ilaatut.

Matuma ataani tabelimi takuneqarsinnaapput qassit suliniutini ukiuni kingullerni peqataasarsimanersut, kiisalu suliniutit qanoq kinguneqarsimanerannut naliliinerit.

Tabeli 5. Suliffissaaleqisunut pikkorissartitsinerit Immikkut Ittumik suliffissaaleqisunut suliniutit 2011-imi aamma 2013-imi, ukiullu tulliani 2012-2013-imi

	2012	2013
Pikkorissarnerit amerlassusii	88	376
Peqataasut amerlassusii	900	412
Pikkorissarnermiit qaammatit arfinillit qaangiunneranni suliffillit	57 %*	.
Pikkoriss. ukioq ataaseq qaangiutereersoq marsimi suliffillit imaluunniit ilinniagaqalersimasut	.	48 %*

Uanga: Inuusutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik

* Piffissat assigiinngitsut misissuisoqarnera malugeqquneqarpoq.

2012-ip naalernerani inuusuttunut suliniutit arlaqartut pilersinneqarput, Piareersarfinni ilinniartitsinertut aqqissuussaasunik. Soorlu tabelimi takuneqarsinnaasoq taamaatiinneq annertuujuvoq. Naak 2013-2014-imi inuusuttut peqataanissamut nalunaarsimasut amerlanerugaluartut, naammassillugit peqataasut appararput. 2012-2013-imi Piareersarfimmi ingerlatani naammassillugu peqataasut 68 %-upput, taavalu 2013-2014 –imi naammassillugu peqataasut 66 % -iullutik.

Tabeli 6. AEU, FA aamma suliffissanut sannavinnilu sungiusarneq 2012-2013

2012-2013	Pikkorissarnerit katillugit	Nalunaartut	Naammassisut katillugit	Naammassisut %
AEU- aamma FA-mik ingerlatsineq	9	189	124	66%
Suliffissanut sannavinnilu sungiusarneq	7	129	93	72%
Katillugit	16	318	218	68 %

Tabel 7. AEU, FA aamma suliffissanut sannavinnilu sungiusarneq – 2013-2014

2013-2014	Pikkorissarnerit katillugit	Nalunaartut	Naammassisut katillugit	Naammassisut %
AEU- aamma FA-mik ingerlatsineq	7	163	90	55%
Suliffissanut sannavinnilu sungiusarneq	11	188	140	74%
Katillugit	18	351	230	66 %

Suliffissaqartitsinermi Periusissiaq 2015

Suliffissaaleqinerup suli qaffasissumik inissisimanagera tunuliaqutaralugu Naalackersuisut 2013-2014-imi suliffissaaleqinermik nalilersuisimapput, tamannalu tunuliaqutaralugu Suliffissaqartitsinermi periusissiamik suliaqarlutik.

Suliffissaqartitsinermut periusissiap ukiumoortumik suliffissaaleqinermut akiuniarnermut periusissiat taarsissavaa. Suliffissaqartitsinermi periusissiaq tassungalu atatillugu suliniutit ingerlanneqarnerisigut aningaasartuutissanut naatsorsuusiata ilanngullugit 2014-ip aasaani tusarniaassutigineqarsimapput. Suliffissaqartitsinermi periusissiaq suliareqqitaq – 2014-ip ukiaani qinersisoqarnera pissutigalugu – suliarineqarpoq, 2014-2015-ip ukiuni, taannalu Inatsisartunut ilaasortanut majip naalernerani 2015-imi saqqummiunneqarluni.

Suliffissaqartitsinermi periusissiaq suliniutissanik makkuninnga imaqarpoq:

- **Suliniut 1. Nuna tamakkerlugu suliffissanut nittartakkamik ammaasoqassaaq**
Kommunit killeqarfii nunallu immikkoortui akimorlugit sulisussanik nutaanik pissarsiorneq ajornannginnerulissaaq. Nuna tamakkerlugu suliffissanut nittartagaq 2015-ip naalernerani ilisaritinneqassaaq.
- **Suliniut 2. Suliffissarsiuussisarfinni Piareersarfinnilu isumalluutit pitsaaneruseqarsimapput**
Suliffissarsiuussisarfiit Piareersarfiillu qaninneruseqarsimapput. Siunertaavoq matu ataaseq atorineqassaaq, siunnersorneqarnermut, piginnaanngorsarnissamut aamma innuttaasut iliuusissamut pilersaaruseqarnerannut.
- **Suliniut 3. Sulisartut kalaallit piginnaanngorsarneqarnerat annertusisaaq**
Kalaallit sulisartut aatsitassarsiornermi aamma sanaartornermi suliffissanut piginnaanngorsarlugit pikkorissartinneqarnerat annertusaavigneqassaaq ilaneqassallunilu suliniutit assinginiq peqqinnissaqarfimmuut aamma inunnik isumaginninnermut sammivilinnik
- **Suliniut 4. Inuusuttut suliffissaaleqinerat malunnaatilimmik annikillisinneqassaaq**
Inuusuttut 29-it inorlugit ukiullit suliffissaaleqisunut nalunaarsuiffinniittut amerlavallaarput, immikkullu nalorninartumik inissisimallutik, ikiorsiisoqanngippat pisortanit immikkut siunnersuinerimik qulaajaanermillu aqqissuussisoqanngippat ikiorsiissutinik ukiuni amerlasuuni pisartagaqartussanngorsinnaagamik. Piareersarfiit inuusuttunut uani siunnerfiusunut neqeroorutaat ukiuni aggersuni annertusineqassapput.
- **Suliniut 5. Suliffissanik malersuilluni nuuttarneq ajornannginnerulissaaq**
Kikkut tamarmik suliffissanik malersuillutik nuunnissamut qinnuteqarsinnaasariaqarput, sumiluunniit inunngorsimallutillu alliaartorsimagaluarunilluunniit. Nuttarsinnaanermut aningaasaliissutit aqqissuuteqqinneqarnerisigut sulisussarsiorsinnaaneq sulisussallu nikilertorsinnaassusiat annertusineqassaaq.
- **Suliniut 6. Sulisartunik nunanit allaneersunik nakkutillineq annertusineqassaaq**
Kalaallit Nunaanni suliffissat inuttaqanngitsut sapinngisamik sulisussanik najugaqavissunik inuttalerneqartassapput. Taamaatumik sulisartunik nunatta avataaniit suliaqartunik atuineq nakkutigineqarnerulissaaq.
- **Suliniut 7. Suli amerlanerit piginnaanngorsaaqqiinnermik neqeroorfigineqassapput**
Piginnaanngorsaaqqiineq iluaqutaassaaq inuit sulisinnaasutut ukiullit, kisiannili killeqartumik sulisinnaassuseqartut nutaamik ilinniagaqartinneqarnikkut imaluunniit pikkorissartinneqarnikkut ukiuni aggersuni suliffeqarnermut uteqqinnissaannut. Ukiuni aggersuni inuiaqatigiinni sanngiinnerusutut inissisimasortagut piginnaanngorsaaqqiinnermik ingerlataqassapput, takuneqartareermat tamanna innuttaasunut iluaqutaasartoq, aamma inoqarfinni inukitsuni.
- **Suliniut 8. Tulluarsaqatigiiaarineq suliffissarsiortullu sulilernissamut piareersimanngitsut**
Aningaasaliissutit nutaat tulluarsaqatigiinnut inissitiserisarnarup ineriartortinneqarnissaanut atugassat aammalu inuit tulluarsaqatigiit aappaanni aamma tulluarsaqatigiit pingajuanni inissisimasut, maannalu

suliffeqalernissamut piareersimasuunngitsut pisariaqartitaat suunersut suussusersineqarsinnaalissapput, taamalu imminut pilersortunngorsinnaalernissamut qanillattortinneqarsinnaalissallutik.

- **Suliniut 9. Sanaartornermut aserfallatsaaliinermullu suliniutissanik piviusunngortitsineq**
2014-imi aallartinneqarpoq immikkut ittumik Sanaartornermut Aserfallatsaaliinermullu aningaasaateqarfimmit aningaasaliineq 174,2 mio. kr.-inik. Aningaasaliissutit atornerqarnerat suliffissanik 174-inik pilersitsisussaavoq, niuernerimi kiffartuussinerimi suliffinni sunniutaasut ilanngutereerlugit. Aningaasanut inatsimmit aningaasaliissutaapput. Suliat 2015-imi naammassineqassapput.
- **Suliniut 10. Nunaqarfinni tunitsivinnik nalunaarsuineq**
Nunaqarfinni tunitsiviit allaaserineqassapput, taakkua iluarsarneqarsinnaanerannut aningaasartuutissanut missingersuusianik suliaqartoqarsinnaaqqullugu, kiisalu aningaasaliissutissanik immikkoortitsisoqarsinnaaqqullugu, pisarissersuutaanngitsumik allaffissorluni ingerlatsivinnit namminersortunillu qinnuteqaatigineqarsinnaanngorlugi, nunaqarfinni isorliunerusunilu tunitsiviit pitsanngorsarnissaannut nutarternissaannullu atugassanik, sumiiffinni sulisussanik suliffissaaleqiffiusuni, aammali tunitsivinni nioqutissiarineqarsinnaasunik uumassusillinnik pisuussuseqarfiusuni.
- **Suliniut 11. Suliffissat nutaat pioresullu inuussutissarsiutini nutaani ineriartorfiusunilu**
Aatsitassarsiortnermi takornariartitsinermilu suliffissaqartitsineq nukittorsarneqassaaq. Oliasiortnermut aatsitassarsiortnermullu periusissiaq piffissami 2014-imiit 2018-imut piviusunngortik-kiartuarneqassaaq. Akitsuusiisarnermut tunngatillugu aqqissuussineq unammillersinnaaneranut naleqqussarneqarpoq 2014-imut umiarsuarnut ilaalluni takornariartitsisarnernut akitsuummik allanngu-inertigut, aamma timmisartup mittarfiinut akitsuummik tunngatillugu aningaasanut inatsissatut siunnersuutikkut allannguinnissamik siunnersuuteqartoqarpoq.
- **Suliniut 12. Najugaqarfinni suliffiit qulakkeernissaannut IBA-p sakkutut atornera**
IBA-mik isumaqatigiissutit sakkussaapput suliffissaaleqinerup annikilliniarneranut, ilaatigut sumiiffinni ataasiakkaani sulisussat peqataatinneqarnerisigut, sumiiffinni suliffeqarfiit nioqutissianillu niueruteqartut aatsitassarsiortnut sullissisuusarnerisigut, aamma sungiusaammik suliffissanik amerlanerusunik, ilinniartissianillu amerlanerusunik pilersitsiortornikkut, kiisalu najugaqavissunik piginnaanngorsaanikkut ilinniartitsinikkullu. Taamaattumik maanna Naalakkersuisut misissorpaat qanoq aqqissuussinikkut IBA-mik isumaqatigiissuteqartarneq inuussutissarsiutinut allanut, pisortat ingerlataannut aamma namminersorluni sanaartornermut atortuulersinneqarsinnaanerant.
- **Suliniut 13. Aalisarnermi suliniutit isumalluutillu uumassusillit**
Pisuussutigut uumassusillit piujunaannartitsinermik tunngavilimmik annertusisamik iluaqutigineqassapput, tamatumani aamma saarullit, aalisagartassat pisassiissutigineqartartut amerlineqarsinnaanerinnik misissuinikkut, kiisalu nunalerinerimi maskiinanik pisiniartarnermi aningaasalersuisarneq pitsaanerulersinniarneqassaaq. Ineriartortitsisoqassaaq kalaallit aalisakkanut suliffissuaataasa nunani allaniittut nunatsinnut nuunneqarsinnaanerannut iluaqutissat ersarissarneqarnerisigut.
- **Suliniut 14. Aqqissuussaannermi politikimi iliuusissat, perrasaanissami iliuusissat aamma ilinniagaqarnermi iliuusissat**
Qulaajaasoqassaaq aqqissuussaannikkut aamma inatsisitigut suliniutaasut, assersuutigalugu inuussutissarsiortut akileraartarnikkut nalikilliliisarnernannut tunngatillugu atuuttut inuussutissarsiortnerup akilersinnaasumik ingerlanneqarsinnaanerannut sunniuteqartarnerisut, tamatumani aamma nunatsinni suliffissanik pilersitsiortnermut sunniuteqarnerisut. Misissorneqassaaq innuttaasunut ataasiakkaanut qanoq aqqissuussinikkut akileraartarnermi iluaqutissanik pissarsisoqarsinnaanersoq.
- **Suliniut 15. Nalunaaquttap akunneri suliffissaqartitsiniutit**
Nalunaaquttap akunnerinik suliffissaqartitsiniutinik aqqissuussinerup siusinnerusukkut atornerqarsimasup periarfissai Inuussutissarsiortnermut, Suliffeqarnermut Niuernerimullu Naalakkersuisoqarfimmit misissorneqassapput. Aqqissuussineq suliffissaaleqinerup akiornarneqarnerani atortuunikuuvoq, suliffissanik

ataavartunik ingerlatsinernut ilaannakuusumik nal. ak. kommuninut tapiissuteqartarnertut.

- **Suliniut 16. Illoqarfinni minnerni ujaraaqqanik qallikkanik mittarfinnik sanaartorneq**
Nunavummi pissutsit atugaasut aallaavigalugit Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfiup piffissami matumani misissorpaa illoqarfinni minnerusuni ujaraaqqanik qallikkanik mittarfiliortoqarsinnaanersoq, timmisartunut minnerusunut miffiusinnaasunik, sulisussanillu najugaqavissunit sanaartorneqartunik.

4. PIAREERSARFIIT

Piareersarfiit 18-inik qitiusumik ingerlatsivinnik nuna tamakkerlugu siammarsimasunik ingerlatsiveqarput, tassanilu katersorneqarput suliffissanut / suliffeqarnermut siunnersuisarnerit piginnaangorsaanerillu. Piareersarfinni suliat annertuut ilagaat AEU-mi fagini atuartitsineq: Akuerisaasumik Inuussutissarsiutinut ilinniagaqarnissamut piareersaaneq. AEU imaqarpoq kalaallisut, danskisut, tuluttut aamma matimatikkimik ilinniakkanik, nunalu tamakkerlugu atortuutinneqarluni, nuna tamakkerlugu misilitsittarnernik ilaqarluni.

Piareersarfinni piginnaasanik qaffassaalluni atuartarnej nuannarineqartorujussuuvooq. Sumiiffinni amerlanerni utaqqisut amerlasuut allatsisimasarput, piukkunnarnerpaaginnaalli isertarput. Taamaattumillu soqutiginnissinnaasut amerlasuut itigartinneqartarput, allanilli periarfissaqaratik. Misissuinerilli takutippaat inuusuttut itigartinneqartartut pingajorarterutaat angullugit meeqqat atuarianniit naammattunik piginnaaneqartuusartut, ilinniakkamik ingerlatsinssaminnut, kisiannilli siunnersorneqarnissaq amigaatigisaraat.

Piareersarfiit kommuninut aamma Namminersorlutik Oqartussaniit 50/50-imik aningaasalersugaapput, kommuninut ukiumortumik ataatsimut aningaasanut inatsisikkut tapiissutit aqquutigalugit, taakkunangalu annertunerpaat ingerlatsinernut pitoqqasusarput, ikinnerusullu suliniutit ingerlanneqartut tunngavigalugit angissusiligaasarlutik.

Aaqqissuussineq taanna tulluanngitsoq paasinarsisimavoq, suliniutit annertuut ingerlaannaq tapiissutinik annertuunik kinguneqartannigmat. Taamaattumik 2014-imi nutaamik aaqqissuussisoqarpoq, ingerlatsinernut tapiissutit ilaat annertunerusut suliniutit ingerlanneqartut tunngavigalugit tapiissutinngortinneqarmata.

2014-imi ingerlatat suliniutillu pingaarnerit tassaasimapput:

- **Piareersarfinni sulisut pikkorissarneqarnerat**
2014-imi Piareersarfinni ilinniartunut siunnersortit pikkorissartinneqarput, perorsaankkut piginnaangorsaaneq kiisalu matimatikkertitsisartunut piginnaangorsaaneq ingerlanneqarlutik.
- **Piareersarfinni sulisunik katersuuttitsinerit ataatsimiinnerillu**
2014-imi qitiusumik ingerlatsivinni pisortat ataatsimiisinneqarput, kiisalu ataatsmeersuarnermik aaqqissuussisoqarluni inuussutissarsiutinut ilinniarfinni ataatsimoortumik ataatsimiinnermut atasumik, aamma ilinniarfiit rektorii allaffimmilu ingerlatsisui ataatsimiitinneqarlutik.
- **IT-mi nalunaarsuiffiit atortuisa malinnaatinneqarnerat (It-reg)**
It-imik aaqqissuussineq suli ineriartortinneqarpoq. Kingullermik nukinnik atuisoqarpoq ilinniartunngortussat qinnuteqaataasa allatortortarnerannut programmimik suliaqarnermut, taamaasilluni 2013-imi GU-mut qinnuteqartut it-reg-imi nalunaarsorneqarsinnaangorlugit, GU-mi sulisunit qarasaasiakkut periaaseq ataaseq atorlugu suliarineqarsinnaangorlugit. Aaqqissuussinerup tamatuma qinnuteqartunik nalunaarsuineq suliaqarnerlu oqinnerulersippaa. Kiisalu aamma pikkorissaanerit / sanilerisamik ilinniartitsinerit Piareersarfiit ilaanni ingerlanneqarput, taamaasillutillu it-reg-imik sulianik ingerlatsinermi atuisinnaangortinneqarlutik.
- **Inuusuttut 15-17-inik ukiullit ilinniakkamik ingerlatsinngitsut**

Inuusuttunut amerlasuunut meeqqat atuarianni naammassereernerup kingorna ukiup ataatsip ukiulluunniit marluk qaangiunnerini ilinniakkamik aallartsissimangitsunik aallussineq annertusarneqarpoq. Taamaattumik naalackersuisoqarfiiit killeqarfii akimorlugit suliniutinik aallartsisoqarpoq, ajornartorsiut taanna iliuuseqarfiginiarlugu, ilaatigut inuusuttunik siunnersuineq annertusisaq aqutigalugu, aamma 'bootcamps' – inik taagorneqartut aqutigalugit, sivilsunngitsumik ulloq unnarlu ingerlatsinerit atorlugit, taakkualu ajunngitsunik naammassisaqarfiupput. Taamaattoq oqaatigineqassaaq ilinniartitaanermi ingerlatsiviit tamarmik maannakkut ulikkaqqammata, taamalu puujaasap torluasut aqut ajornartorsiortitsinnaamat siunnersuinerup annertusinnaanut, inuusuttunut suli amerlanerusunut saaffiginnissinaaneq eqqarsaatigalugu.

- **Nunaqarfinni piginnaasanik annertusaaneq NUIKI**

Ingerlatat tassaapput nunaqarfinni immikkut toqqakkani Piareersarfiit ukioq ataaseq ingerlatsisarneri, Villum Fond-miit taparserneqartumik. Ukiuni atuariusuni 2012-2013 ingerlatsisoqarpoq Upernaviup eqqaani Tasi-usami, aamma Attumi Niaqornaarsunnilu, inuusuttut 43-ut peqataaffigisaannik. Ukiumi atuariusumik 2013-2014 ingerlatsisoqarpoq Qeqertarsuatsiaani, Kulusummi Kuummiunilu.

Amerlanerit maanna inuussutissarsiutinut tunngaviusumik ilinniartitaanermik aallartsippup, GU-mi ilinniarnermik ataaseq, højskolernermik imaluunniit suli aammalu piginnaanngorsarnermik Piareersarfimmi, ingerlaqqiffiusumik ilinniagaqarnissamik siunertaqartumik.

- **Inuusuttuaqqanut 15-18-inut ukiulinnut immikkut ittumik suliniutit**

2013-p naalernerani Naalackersuisoqarfik Ilinniartitaanermut, Ilageeqarnermut Naligiissitaanermullu Naalackersuisoqarfik suleqatigalugu 16,5 mio. kr.-inik aningaasaliiffigineqarpoq inuusuttunut 15-18-inik ukiulinnut immikkut ittumik suliniutinut atugassanik. Aningaasaliissutit taakkua inuusuttunut suli ilinniagaqalersimangitsunut suliniutinik malunnaatilimmik annertusisitsippup, ilaatigut taamaasilluni Timi Asimi imaluunniit tassunga assingusunik ingerlatsinerinik nuna tamakkerlugu 2014-imi kommunini tamani.

Aningaasaliissutit, atuarnertut peqataasut qassiineri, atuartsineri angusat

Tabeli 9-mi takuneqarsinnaapput ingerlatsinerimut aningaasaliissutit kiisalu ukiuni 2010-2014 Piareersarfinni atuartussat katillugit qanoq amerlatiginissaat. Tabeli 10-mi takuneqarsinnaapput atuartut amerlanerpaartaat 18-t sinnerlugit ukioqartut, kisiannili atuartut 18-t inorlugit ukiullit amerliartorput. Tabeli 12-mi takuneqarsinnaavoq atuartut AEU-mi misilitsinnissamut nalunaartartut ikiliartortut, taamaattorli angusartut suli amerlassoorujussuupput.

Tabeli 9. Aningaasanut inatsisini Piareersarfiit aningaasalerneru kiisalu atuartut amerlassusilerneru

	2010	2011	2012	2013	2014
Aningaasanut inatsisini aningaasartuutit	34,4 mio kr.	35 mio kr.	35,7 mio kr.	36,5 mio kr.	43.6 mio kr.
Atuartut qassiussusiintal	660	600	665	665	665

Uannga: Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik.

Tabeli 10. AEU-mut atuartut amerlassusaat ukiuinut, arnanut angutinullu agguarlugit

	Maj 2011	Dec 2011	Maj 2012	Dec 2012	Maj 2013	Dec 2013
25-t sinnerlugit ukiullit	27,8 %	34,7 %	37 %	35,2 %	31,7 %	31,3 %
18-25 ukiullit	63,2 %	55,5 %	59,7 %	50,6 %	60,6 %	50,8 %
Under 18-t inorlugit ukull.	9 %	9,8 %	3,3 %	14,2 %	7,8 %	17,9 %
Angutit	41,7 %	37,5 %	38,6 %	49,3 %	41,6 %	40,7 %

Arnat	58,3 %	62,5 %	61,4 %	50,7 %	58,4 %	59,3 %
-------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Uannga: Inuusutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfik.

Tabeli 11. AEU-mut misilitsinnissamut nalunaartut, misilitsinnerit amerlassusii, angusinerit qaffasissusii

	Maj 2011	Dec 2011	Maj 2012	Dec 2012	Maj 2013	Dec 2013
AEU misilitsinnia-rtut amer lassu-siiqassiuneri	465	299	154	162	464	246
AEU misilitsissutit ingerlatat qassit	1535	707	953	945	3246	1384
AEU-mut angusigutgusisut qaffisissusii	84,5 %	86,3 %	85,4 %	86,8 %	84,1 %	82,6 %

Uannga: Inuusutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfik.

5. SULIAMIK ILINNIARSIMANGITSUNUT PIGINNAASANIK INERIARTORTITSINEQ - PKU

“Suliniut suliamik ilinniagaqarsimangitsunut piginnaasanik ineriartortitsineq” (PKU) Naalakkersuisut ilinniartitaanermit pilersaarutaata ilagaa, anguniagaqarlunilu “inuit inuusutissarsiuutini nalorninartuni suliffeqartut piginnaasamik ineriartortitsivigineqassasut, suliffissaaleqilersinnaaneq ingalassimatinniarlugu, ilutigisaanillu sulisussanik pisariaqartitsineq ikiorsiiviginiarlugu, inuusutissarsiuutini ineriartorfiusuni, soorlu sanaartornermi, takornariartitsinerimi aatsitassarsiornermilu kiisalu kommunini ulluunerani paaqqinnittarfinni”.

PKU-mi aningaasaliissutini siunnerfiusut pingaernerit tassapput suliamik ilinniagaqarsimangitsut, suliffeqangitsut kiisalu inuit inuusutissarsiuutitut ineriartorfiusussatut naatsorsuunneqartunut sammiveqartumik pikkorissarneqarnissamik pisariaqartitsisut. Suliamik ilinniagaqarsimangitsunik pikkorissaanerit assigiinngiaartut – PKU- kursusit - makkuninnga ilisarnaateqarput:

- Aaqqissuussinerussasut ilutsinut pingasut tallimallu akornanniittunut, amerlanertigut sap. ak ataaseq marlullu sivilisuseqartut.
- Amerlanertigut pikkorissariatussat sulisitsisunut innersuunneqartarput.
- Aningaasartuutit tamarmik landskarsimiit akilerneqartarput, tamatumani aamma pikkorissarnersiutit suliffeqarfinnut akilerneqartut.

Aatsitassarsiorneq suli pingaernerpaanut ilaasutut tulleriiarisooqartarpoq, PKU-milu aningaasaliissutit annertuut aatsitassarsiornermut sammiveqarlutik. Taamaasillunilu Aatsitassarsiornermut ilinniarfiup PKU-mut aningaasaliissutit 52 %-ii 2014-imi pissarsiarai, pikkorissarnernilu tamarmiusuni sapaatip akunneri 47 %-it ingerlallugit.

Aatsitassarsiornermi pikkorissartitsinerit akisuujupput, pikkorissartinneqartartullu amerlassusiat appariassaaq, suli amerlanerit aatsitassarsiornermut sammivilimmik pikkorissartalerpata. Aatsitassarsiornermut sammivilimmik pikkorissartitsinerit amerlanersaat aamma ataqatigiissaagaapput oqaatitsigut pikkorissarnernut, aatsitassarsiornermi tuluttut sulilluni paasinartuliorsinnaanermik siunertaqartut. Taamaasillunilu isumagineqarpoq inuit suli amerlanerusut aatsitassarsiornermik pikkorissarsinnaalernissaat.

2014-imi ingerlatat pingaarnersaat tassaasimapput:

- **PKU 2013-ip naliliivigineqarnera**

2014-mi Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernernullu Naalackersuisoqarfiup 2013-imi PKU-mi pikkorissartitsinerneq nalilersuineq annertoq ingerlappaa, pikkorissarnerit innuttaasunullu paasissutissat, tamatumani aamma inuit nuttartarnerat, akit nikerarnerat, isertitanut tunngasunik paasissutissat aamma suliffissaaleqinerneq kisitsisit.

Nalilersuinerup siunertaraa isumannaassallugu PKU-mi pikkorissaasarnerit ullutsinnut naleqqutuujuarnissaat, taamalu inuussutissarsiorlut suliffeqarnermilu pisariaqartineqartunut naapertuuttuunissaat. Taamaaliornikkummi suliniutinik aallartitsinissamut pisareersimajuartoqarsinnaammat, inuiaqatigiinni pissutsit allannguutaannut, taamalu sulisinnaasut inuussutissarsiorlut pisariaqartitaannut tunngatillugu.

- **2014-imi naatsorsuutitut tunngasunik seminareqarneq**

Naalackersuisoqarfik 2013-imi aamma 2014-imi inuussutissarsiuutitut ilinniarfinni pikkorissaasarnerni ataqatigiissaarisunut aamma naatsorsuuserisunut ataatsimiititsisarpoq, aamma kommunini naatsorsuuserinerneq suliaqartunut, isumannaarumallugu Naalackersuisoqarfiup, Inuussutissarsiuutitut ilinniarfiit aamma kommunit akornanni ataqatigiissaarisooqarnissaa.

- **Ilinniarfinnit nalunaarusiat qaninnerusumik malersorneqaqqittarnerat**

Ilinniarfinniit ingerlaavartumik nalunaarusiorarneq suli annertuumik eqqumaffigineqarpoq. Qanimut suliat malinnaaffigineqarnerisa kingunerisaannik pikkorissartitsinissat taamaatinneqartut kingunerisaannik aningaasaliissutit ingerlatseqqinneqarsinnaasarpud piffissap sivikitsup iluani pikkorissaanerneq aqqissuussisinaasunut allanut.

- **Inuussutissarsiuutitut ilinniarfinnut ukiunut pingasunut killiliussatut isumaqatigiissut**

Naalackersuisoqarfiup 2014-imi suliniutigilerpaa inuussutissarsiuutitut ilinniarfiit, kommunit aamma suliffeqarfiit akornanni qaninnerusumik suleqatigiinnissaq, ilinniarfiit taamaasillutik piffissamut sivisunerusumut pilersaarusiarsinnaanerit periarfissaalersillugu. Ukiunut pingasunut killiliussamik isumaqatigiissummik Naalackersuisoqarfiup aamma inuussutissarsiornermut ilinniarfiit akornanni pilersitsisoqarpoq, ungasinnerusumut piginnaanngorsaannikkut anguniagassanik suliaqartoqarsinnaalersillugu. 2014-imi PKU-mut aningaasaliissutitut agguaassisarnermi matuersaat nutaaq atulersinneqarpoq, inuussutissarsiuutinik ineriartorfiusunik, minnerunngitsumik aatsitassarsiornerneq takornariartitsinerneq il.il. salluutitsisumik.

- **Piginaasunik tunngavilimmik ingerlatsinerneq periusissiaq**

Piginaasaqassutsimut periusissiaq Naalackersuisut suliffissaqartitsinerneq pilersaarutaannut ilaavoq, inuussutissarsiornerneq ilinniarfiit suleqatigalugit pikkorissartitsinissanik inuussutissarsiorlut pisariaqartitaannut sammiveqartoq. Tassani siunertaavoq, najugaqavissut taakkuussasut siunissami inuussutissarsiuutaalersussani sulisuunissaat.

Aningaasaliissutit aamma PKU-mi pikkorissaanerni peqataasut amerlassusaat

Aningaasaliissutit aammalu pikkorissartartut ukiuni kingullerni amerleriarsimappud. 2010-mi aamma 2011-imi inuussutissarsiornerneq ilinniarfinni immikkut ittumik qaffasissumik pikkorissaanernik ingerlatsisoqarpoq, immikkut suliffissaaleqisunut sammititaasunik aningaasaliissutit pissutigalugit, taamaattumillu PKU-mi aningaasaliissutit 2010-mi aamma 2011-mi aningaasanik amerlanerusunik atugassaqarpoq, Tabeli 12-imi aningassaliissutitut allassimaffimmi allassimasunit amerlanerusunik.

2013-imi inuussutissarsiuutitut ilinniarfiit pikkorissartartut ikileriarnertat malugaat, pikkorissaanissanik taamaatitsisarnerit, ininik amigaateqarneq, ininik nutarterineq il.il. pissutigalugit. 2014-imi pikkorissartitsisarnerit PKU-mi pikkorissaanernit aallartinnerannit aatsaat taamak amerlatigisut ingerlanneqarput, assullu aallunneqarsimallutik niuernerneq, isumaginninnerneq peqqinnissaqarfimmullu sammivilinnik aamma oqaatsinut pikkorissanernit. Takukkit Tabeli 13 aamma 14.

Tabeli 12. PKU-mi pikkorissaanernut aningaasaliissutit aamma pikkorissartut

	2010	2011	2012	2013	2014
Aningaasanut inatsimmi ingerlatsinerlut aningaasaliissutit	23,8 mio kr.	24,1 mio kr.	24,58 mio kr.	25,99 mio kr.	25,36 mio kr.
Pikkorissartut	871	901	644	755	1077

Uannga: Inuusutissarsionernut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik.

Tabeli 13. Inuusutissarsiuutini assigiinngitsuni PKU-mik pikkorissaanerit ingerlanneqartut

	2010	2011	2012	2013	2014
Aalisakkanik suliffissuit	8	8	0	0	0
Aatsitassat	3	7	9	9	12
Inuusutissalerineq	6	6	3	5	7
Pisiniarfiit + takornariartitsineq	11	4	3	5	19
Takornariartitsineq	4	7	4	11	-
Oqaatsit	5	12	11	6	10
Isumaginninneq	14	12	10	9	18
Peqqinnissaq	1	4	5	7	6
Sanaartorneq	5	6	7	9	5
Imaani sillimaniarneq	0	2	2	7	4
Saviminilerineq	0	9	3	3	9
Suliffissaaleqinerup akiorneqarnera*	20	9	-	-	-
Katillugit	77	86	57	71	90

Uannga: Inuusutissarsionernut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik.

* Suliffissaaleqisunut iliuusissatut pilersaarutininik suliaqarnermik immikkut pikkorissaanerit 2010-2011

Tabeli 14. Inuusutissarsiuutini assigiinngitsuni PKU-mik pikkorissaanerit ingerlanneqartut

	2010	2011	2012	2013	2014
Aalisakkanik suliffissuit	73	86	0	0	0
Aatsitassat	370	916	772	898	906
Inuusutissalerineq	249	134	130	16,2	62,2
Pisiniarfiit + takornarialerineq	112	34	21	49,8	223,8
Takornarialerineq	45	71	32	62,8	-
Oqaatsit	68	297	210	102	194
Isumaginninneq	182	135	155	104	223
Peqqinnissaq	264	60	92	108	118,8
Sanaartorneq	44	92	99,4	187,6	115
Imaani sillimaniarneq	0	31	19	33,6	11,6
Saviminilerineq	0	196,2	121	102	136,8
Suliffissaaleqinerup akiorneqarnera*	390	132	-	-	-
Katillugit	1797	2184,2	1651,4	1664	1991,2

Uannga: Inuusutissarsionernut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik.

6. PIGINNAANGORSAAQIINEQ

Piginnaangorsaaqqiinnikkut inuit sulisinnaasutut ukiullit, killeqatumilli sulisinnaassusillit suliffeqarnermiitiinnarneqarsinnaapput, imaluunniit suliffeqarnermut uteqqitsinneqarsinnaallutik, taamaalillutillu imminnut ilaqtaminnullu pilersuisinnaangorlutik.

Piginnaangorsaaqqiineq neqeroorutineqartarpoq inunnut peqqissutsikkut pissuteqartumik, inuttut inuunermik pissuteqartutut, tamatumani aamma sivirusumik suliffissaaleqisuusimaneq, ilaqutariinnikkulluunniit pissutsit pissutigalugit. Kommuni piginnaangorsaaqqiinerimik aallartitsisinaavoq, innuttaasoq suliffissaaleqisimappat, napparsimasimappat imaluunniit piffissami sivirusunerusumi sulisinnaasimangippat ajutoorsimanermik assigisaanilluunniit pissuteqartumik.

Piginnaangorsaaqqiineq tassaasinaavoq pisortat namminersortulluunniit suliffeqarfiutaanni sulinerimik misilitsinneq, qulaajaalluni ingerlatsineq tamatumani aamma suliffeqarfimmi piginnaangorsaaq, nutaamik ilinniagaqarneq imaluunniit ilinniagaqarneq. Suliffeqarfimmi piginnaangorsaaqqiinerimik ingerlatsisoqarnerani inuk pineqartoq isumaqatigiissutit naapertorlugit akissarsiaqarsinaavoq, imaluunniit piginnaangorsaaqqiinerimut tapiissutinik suliamut ilinniagaqanngitsup akissarsiaasa 70 %-inik akissarsiaqarsinaalluni. Taakkunannga Namminersorlutik Oqartussat 50 % akilertarpaat.

Ukiuni kingullerni piginaangorsaaqqiisarnerit amerleriarsimangillat, tamannalu ajuusaarnarpoq piginaangorsaaqqiinerup isumagisinaammagu innuttaasup pisortanit pilersorneqarnermut unittuunnginnissaa, piffissami sivirusumi. Annertuumik assigiinngissuseqarpoq kommunit akornanni, qassit piginaangorsaaqqiinerimik ingerlatsisarnerisut eqqarsaatigalugu, taakkunanngalu qassit suliffeqarnermut uteqqittarnerat eqqarsaatigalugu, assersuutigalugulu Uummannami pitsaasunik naammassisaqarsimapput.

Naalackersuisoqarfiup kaammattuutigerusuppaa kommunit suli eqqumaffigissagaat inuiaqatigiinni sanngiinnerusut piginaangorsaaqqiinerimik ingerlatsisarnissaat. Tabeli 15-imi takuneqarsinnaapput piginaangorsaaqqiinerimik ingerlatsisimasut Tabeli 16-imilu qanoq ukioqarnerisut.

Tabeli 15. Piginnaangorsaaqqiinerimut aningaasaliissutit

	2011	2012	2013	2014
Aningaasanut inatsimmi aningaasaliissutit	7,095 mio kr.	14 mio kr.	10 mio kr.	8,79 mio kr.
Ingerlanneqartut amerlas-susaat	332	403	376	264

Uanga: Inuusutissarsionermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik

Tabeli 16. Piginnaangorsaaqqiinerimik peqataasut ukiuinut agguallugit

Ukiuinut agguallugit	2010	2011	2012	2013	2014
20 ukiullit inorlugit	12	4	19	12	3
20 – 24 ukiullit	51	32	52	51	31

25 – 29 år	65	43	54	53	28
30 – 34 Ukiullit	57	38	48	43	26
35 – 39 Ukiullit	38	22	25	24	13
40 – 44 Ukiullit	71	54	42	42	25
45 – 49 Ukiullit	85	54	63	51	43
50 – 54 Ukiullit	65	46	47	48	31
55 – 59 Ukiullit	40	20	35	29	29
60 – 62 Ukiullit	12	12	14	14	20
63 – 65 Ukiullit	4	7	0	9	15
Ilisimatitsissutigineqanngitsut	0	0	1	0	0
Katillugit	500	332	403	376	264

Uanga: Inuusutissarsionermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfik

7. NUTTARSINNANERMUT IKIORSIISSUTIT

Nuttarsinnaanermut ikiorsiissutit suliffeqarnermi politikkami sakkut ilagaat nunami angissutsimigut inuisalu nunasseriaasiisigut imaannaanngitsunik pissusilimmi unammilligassat akiorsinnaajumallugit ilusilerneqartoq. Nalinginnaasumik illoqarfimmi najugaqarfimmiit illoqarfimmut suliffigisamat uteqattaartoqarsinnaanngilaq. Nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutitigut siunertaavoq sulisussat periarfissiuunniarlugit suliffinnut inuttaqanngitsunut innersuunneqarsinnaanissaat. Aningaasat maannamut annerusumik atorneqarsimapput aalisakkanik suliffissuit iluanni sulisunut, assassorluni suliffinni assigiinngitsuni sulisunut kiisalu kiffartuussinermi sulisunut.

Ileqqutoqaavoq pisortat sulisitsisuusut piginneqatigiiffillu namminersortut angisuut sulisumik ilinniarsimasut tikisinnerinut akiliuttarlugit inissaqartittarlugillu. Nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutit atorneqartarput sulisunut nalinginnaasumik atorfininnerminni ornigunnissaminnut akiliunneqarneq ajortunut aamma/imaluunniit atorfininnerminnut atatillugu inissamik innersuunneqarneq ajortunut. Ikiorsiissutinit matuneqartarput atorfinittup ilaqaasalu nuullutik angalanerat pequtaasalu nuunnerat. Nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutit qinnuteqartoqassaaq najugarisami Suliffissarsiuussisarfik aqutugalugu Inuusutissarsionermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalackersuisoqarfimmut, aningaasaliisartuusumut.

Aningaasanut inatsit 2013-imi allanngortinneqarpoq taamaalilluni nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutit siunissami ukiup ilaannaani sulinermi tunniunneqarsinnaasunngorlugit. Royal Greenland suleqatigalugu 2014-imi suliffeqarfiup aalisakkanik suliffissuaataani sulisut 66-it ukiup ilaannaani nuutsinneqarput. Taama aaqqiineq tamatigut iluatsinngikkaluarpoq, misiliinerulli takutippaa nuttarnerusinnaaneq kissaatigineqartoq, aamma ukiup ilaannaani sivikinnerusumik sulisartunit. Ukiup ilaannaani sulineq naammassigaangat sulisut illoqarfigisaminnut angerlartarput.

Tabeli 17. Aningaasanut inatsimmi immikkoortitat tunniunneqartullu amerlassusii

	2010	2011	2012	2013	2014
Immikkoortitat	4,11 mio kr.	2,11 mio kr.	1,56 mio kr.*	1,59 mio kr.	1,59 mio kr.
Tunniunneqartut	45	52	65	109	90

Uannga: Inuussutissarsiutinut, Suliffeqarnermut Niuernernullu Naalackersuisoqarfik

* *Aningaasat 2012-imi 3,56 mio kruuniupput, 2 mio kruunilli suliffissaaleqisunut Iliuseqarnermi pilersaarutinut nuunneqarlutik.*

Nuttariaatsit

Nuttariaatsit, atorfeqalivissut ukiullu ilaannaani suliaartortut, nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutinit tunineqarsimasut nuttariaasii Naalackersuisoqarfiup misissorsimavaa. Takussutissami 18-imi takuneqarsinnaapput nuuttarnerit qanoq agguataarsimasinersut. Takuneqarsinnaavoq Kommuneqarfik Sermersooq, pingaartumillu illoqarfiit pingaarnersaat Nuuk, aalajangersimasumik suliffiit eqqarsaatigalugit nuuffiunerpaasimasoq, Kommune Kujalleq nuuttoqarnerpaasimalluni nunassiffiqeqaranilu.

Tabeli 18. 2014-imi nuttariaatsit kommuninut agguarlugit – atorfinivissut

	Uannga	Uunga	Kommunip iluani
Qaasuitsup Kommunia	4	5	3
Qeqqata Kommunia	4	2	1
Kommuneqarfik Sermersooq	4	10	3
Kommune Kujalleq	5	0	0
Katillugit	17	17	7

Uannga: Inuussutissarsiutinut, Suliffeqarnermut Niuernernullu Naalackersuisoqarfik

Tabeli 19. 2014-imi nuttariaatsit kommuninut agguarlugit – ukiup ilaannaa sulisut

	Uannga	Uunga
Qaasuitsup Kommunia	27	27
Qeqqata Kommunia	1	0
Kommuneqarfik Sermersooq	0	4
Kommune Kujalleq	3	0
Katillugit	31	31

Uannga: Inuussutissarsiutinut, Suliffeqarnermut Niuernernullu Naalackersuisoqarfik

2014-imi ukiup ilaannaa sulisussanik sumiiffinni tallimani pisariaqartitsisoqarpoq: Uummannaq, Qasigiannuit, Paamiut kiisalu nunaqarfiit Ukkusissat aamma Nuugaatsiaq. Suliffissaaleqisut tikittut nunamit tamarminngaanneersuupput, kisianni Qaasuitsup Kommuniani aalisakkanik suliffissuarni suliaartortut kommunip nammineq iluaneersuullutik. Paamiuni aalisakkanik suliffissuarmut suliaartortut ilaat Kommuni Kujallermeersuupput ilaallu Qeqqata Kommunianeersuullutik.

Nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutit nalimmassarnissaat Suliffissaqartitsinermut Periusissiaq 2015-imi immikkoortut ilagaat. Siunertarineqarpoq nuttarsinnaaneq suli pitsanngorsarniarlugu matussuserneqartallissat atorfitarniarluni oqaloqateqarnernut angalanerit taartaagallarunilu suliffiit.

8. AVATAANIIT SULIARTORTUT

Nunanit allamiunut tunngasut suli Danmarkip ataaniipput Nunanillu Allamiunut Aqutsisoqarfimmit isumagineqarlutik. Inatsip ullumikkut atuuttup, 2001-imi atuutilersup, aalajangersarpaa kikkut Kalaallit Nunaannukarsinnaanersut, aamma suliffeqarnissamut nunamiissinnaanermullu akuersissutit piumasarineqarsinnaanersut. Inatsit 2014-imi nalimmassarneqarpoq, taamaalilluni sulisussat tikisinneqarsinnaalerlutik akissarsiatigut atugassarititaasutigullu Kalaallit Nunaanni isumaqatigiissutit atorlugit.

Taassuma saniatigut atuuppoq *Kalaallit Nunaanni suliffissarsiortut killilersimaarnissaat pillugu Inatsisartut Inatsisaat nr. 27, 30. oktober 1992-imeersoq*. Inatsisip qulakkeertussaavaa kalaallit sulisartut nunami suliffissanut salliutinneqarnissaat. Inatsit kommunit Suliffissarsiuussisarfiinit isumagineqarpoq. Suliffeqarfiit sulisussarsiortut kommunip Suliffissarsiuussisarfia atassuteqarfigissavaat, taassumalu Suliffissarsiuussisarfiit allat suliffiusinnaasunik nalunaarfigissavai. Sulisussamik nassaartoqarsinnaanngippat sulisartut nunarsuup sinneraniittut Nunanit Allamiunut Aqutsisoqarfimmut qinnuteqarsinnaapput atorfik taanna pillugu suliffeqarnissamut nunamiissinnaanermullu akuersissummik piniarlutik. Tassa suliartortunik avataaneersunik tikisitsiniarluni qinnuteqaatit kommuninit akuerineqartussaapput.

Nunani Avannaamioqatigiinni – Islandimi, Savalimmiuni, Norgemi, Sverigemi, Finlandimi Danmarkimilu – innuttaasut Kunngip Peqqussutaa nr. 150 2002-imeersoq malillugu Kalaallit Nunaanni suliffissarsiorsinnaapput suliffeqarnissamut nunamiinnissamullu akuersissummik peqanngikkaluarlutik. Taamaakkaluartoq sulisitsisut avannaamioqatigiit innuttaannik atorfinitsitsinnginnerminni kommunip suliffissarsiuussisarfia saaffigissavaat sulisussamik kalaallimik pissarsisinnaanerlutik. Tamanna periarfissaqanngippat sulisitsisoq akornutissaqanngitsumik Avannaamioqatigiinni tamarmi sulisussaminik tikisitseriaannaavoq. Avannaamioqatigiinni innuttaasut sukkulluunniit Kalaallit Nunaannut tikisinnaapput, taakkulu maaniinnerat sulinerannullu tunngasut nalunaarsorneqarneq ajorput. Tamanna aamma illuatungaanut atuupput: Kalaallit nunani Avannaamioqatigiinni killeqanngitsumik angalasinnaallutillu sulisinnaapput.

Piuminarsaaneq

Naalackersuisoqarfik aprilimi 2013-imi suleriaatsimik piuminarsaavoq akisussaaffiup iluani sukaterinissanik politikikkut kissaat piviusunngortinniarlugu, aammalu ilinniarsimanngitsunik avataaneersunik sulisussarsisarnerit ikilisarniarlugit, kiisalu qinnuteqartut atorfissaqartinneqartut utaqqisarnerat sivikillisarniarlugu. Sullissisunut ilitsersuutit, allagassanut immersugassat assigiaat, akissarsiat ikinnerpaaffissaannik paasissutissat suliarineqarput suleriaaserlu sukaterneqarluni. Naalackersuisoqarfiup piuminarsaaneq annertoq piviusunngortippaa tusarniaanermillu qinnuteqaatit maanna ullut 14-it iluanni, amerlanertigullu suli sukkanerumik, suliarisalerlugit.

Nunanit Allaneersunut Aqutsisoqarfiup kiffartuussinissamik anguniakkanik taasat – tassa qinnuteqaatit qanoq siviutigisumik suliarineqarnissaasa sivisunerpaaffilernerit – aamma aalajangersarpai. Kiffartuussinissamik anguniakkani 1. september 2013-imiit aalajangerneqarpoq siullermeerluni qinnuteqaatit sivitsuinissamillu qinnuteqaatit qaammatini pingasuni suliarineqartassasut, ataavartumillu nunamiissinnaanermut qinnuteqaatit qaammatini arfineq marlunni suliarineqartassallutik. Kiffartuussinissamik anguniakkat atuupput suliffimmik nunamiinnissamillu qinnuteqaatinut, aammalu ilaqtanik tikisitsinissamik qinnuteqaatinut. Kiffartuussinissamik anguniakkami aallartiffiusarpoq piffissaq qinnuteqaatip *tamarmi paasissutissartalerfia*. Tassa qinnuteqaat eqqortumik ilusilernerqarsimassaaq uppersaatissanillu pisariaqartunik tamanik ilaqarluni. Qinnuteqaatip tignerani *naammassimanngippat*, kiffartuussinissamik anguniakkami aatsaat piffissalernerqassaaq qinnuteqaammi paasissutissat tamakkiisut pineqarpata suliarinnariannorlunilu.

Avataaniit suliartortut amerlanersaat – danskit savalimmiormiullu, nunanit allaneersuunngitsut, saniatigut tassaapput avannaamioqatigiinni allani kangianilu nunani innuttaasut. Sulisut Avannaamioqatigiinneersut (danskit savalimmiormiullu ilanngunnagit) amerlanerpaatigut sulisorineqarput pisortani angallannermilu – suliffeqarfiit ileqqusumik assassorluni atuagarsorluniluunniit ilinniagaqarsimanissamik piumasaaqatillit.

Sulisut Kangianeersut amerlanertigut akunnittarfinni neriniartarfinnilu sulisorineqartarput, taakkunanilu amerlanertigut ilinniagaqarsimasuusaratik.

Kalaallit Nunaanni sulisussanik avataaneersunik tikisitsisarnerup takutippaa sulisartut nunaqavissut sulisitsisut pisariaqartitaannut tulluavissimangitsut. Tassa taanna imminut assortortutut periuseq tassaavoq avataaniit suliaortunik pisariaqalersitsisoq, naak sulisitsisumit avataaniit tikisitsinissaq akisunerugaluartoq, tassami angalanerit, pequtit nuunneri il.il. akilertussaagamigit sumiiffigisamini sulisussarsinermini akiligassarinnigisani.

Oqaaseqaatit aamma suliffissamik maniinnissamillu akuersissuteqarnissamik neriorsuutit amerlassusii

Takussutissiami 20-mi takuneqarsinnaasutut suliffissamik akuersissuteqarnissamik tusarniaanerit, naalakkersuisoqarfiup Nunanit Allamiunut Aqutsisoqarfimmit oqaaseqarfigeqqullugit tiguisimasai, 2013-imiit 2014-imut amerleriarsimapput. Akuersaartumik neriorsuutit amerlassusii aalajaatumik tusarniaanerit amerlassusiisa affaasa missinginiipput.

Tabeli 20. Avataaniit suliaortunik akuersissuteqarnissamik tusarniaanerit amerlassusii

	2010	2011	2012	2013	2014*
Oqaaseqaatit amerlassusii	265	413	329	236	343

Uanga: Inuussutissarsiutinut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfik

Tabeli 21. Avataaniit suliaortunik sulinissamut maaniinnissamullu akuersinissamik neriorsuutit amerlassusii*

	2010	2011	2012	2013	2014*
Neriorsuutit amerlassusii	114	169	147	131	184

Uanga: Nunanit Allamiunut Danmarkimi Aqutsisoqarfik . * Kisitsisini ilaapput ilaqquttat tikisitat .

Ilaqquttat tikisitat

Nuna allamiup, ilaqquttami ilaannik tikisitsiniartup, politiinut uppernassassavaa tikisitatssani pilersorsinnaagini – atorfininnerminut isumaqatigiissutip akissarsiassat ilanngullugit allaffigineqarsimasup takutininneratigut imaluunniit aningaasaatit aningaaserivimmit naatsorsornerisa takutininnerisigut. Inuussutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfiup Ilaqutariinnermut, Naligiissitaanermut Isumaginninnermullu Naalakkersuisoqarfik ilaqquttanik tikisitsinissamik paasissutissanik ataavartumik ilisimatittarpaa. Suliat amerlassusii ukiumut 25-it missaanniitarpup.

9. SULIFFINNUT NITTARTAGAQ

Neqeroornissamut atortussat suliarinerat suliassamillu pisortatigoortumik neqeroorneq 2014-imi piffissaajaataasimaqaaq, 2014-illi ukiaani sullissisusaaq qinerneqarpoq, naatsorsuutigineqarporlu Suliffinnut nittartagaq 2015-ip naalernerani atorneqarsinnaalerumaartoq.

Nunap nammineq pisortatigoortumik Suliffinnut nittartagaata akeqanngitsup pingaartumik Kalaallit Nunaata angissusia, sumi inuttaqanngitsunik suliffissaqarnerisoq, kalaallinillu suliffinnik tiguisinnaasunik nassaassaqarnerisoq, paasissallugu nalorninarsitsisinnaasoq illuatungilerniartussaavaa. Taamaattumik Kalaallit Nunaanni suliffeqarnermi unammilligassanik assigiinngitsunik arlalinnik qaangiiniarnermi qitiusussaavoq.

- Suliffinnut inuttaqanngitsunut sulisartut nunaqavissut suliffissaaleqisut pitsaanerusemik innersuunneqarsinnaalernissaat
- Suliffissaaleqisut piginnaasaasa sulisitsisunut soqutiginnittunut ingerlateqqissinnaanissaat inummik ilisaritsisumik toqqortaait atorlugit
- Suliffissaaleqisut atorsinnaasaannik paasissutissiilluni soorlu inuussutissarsiutini ineriartortuni suliffissanik, nuttartitsinerusinnaajumalluni ikiorsiissutinik, piginnaanngorsarnernik il.il.
- Sulisitsisunut sulisussanik tikisitsiniarlutik akuersissutissanik qinnuteqartunut sullissinerit piuminarsarlugit

Suliffinnut nittartakkap sananerata assigissavaa Namminersorlutik Oqartussat atoriigaat atuisussanullu piuminarsagaallunilu pisariitsuussaaq. Sulisussarsiorluni takoqqusaarutissat aaneqarsinnaassapput saqqummiunneqarsinnaallutillu soorlu kommunit nittartagaanni immikkut suliaqarfiit nittartagaanni. Unammilleqatigiinnermut Aqutsisoqarfiup nalilerpaa nunap nammineq pigisaanik Suliffinnut nittartagaqarneq unammillersinnaanermut inatsisunik unioqqutitsinngitsoq.

Aningaasaqarnera

Suliffinnut nittartagaq ineriartornissaminut aallartinnissaminullu IKT-Periusissiamit 2014-imi 1,6 mio. kruuninik tuneqarpoq, 2015-imi 1,2 mio. kruuninik. Kisianni suliffissaaleqisut suliffissallu attavigiinnerulersinnerisigut ungasinnerusoq isigalugu iluanaarutaassaaq pisortat ikiorsiissutimikkut sipaarnersigut akileraarutinillu amerlanernik isertitsinerisigut, atorfinnut inuttaqanngitsunut kalaallit ilinniarsimangitsut innersuunneqarsinnaappata, suliap taassumarpiaap avataanit tikisitamit suliarineqarneraninngarniit

10. AATSITASSAT

Aatsitassatigut pilersaarutit arlallit Kalaallit Nunaanni ineriartortinneqartuarpot. Taakku pilersaarutaapput siunissami suliffeqarnermi pingaarutilerujussuunngortussaasut. Aatsitassatigut pilersaarutit annertussutsimikkut assigiinngiaartorujussuupput: Pilersaarutinit mikikannersuniit, pilersinneqarnerminni ingerlanneqarnerminnilu 2-300-nit ikinnerusunik sulisussalinniit, pilersaarummut angisuumut ataatsimut, pilersinniarnernani tuusintilinnik amerlaqisunik sulisoqqartussamik naatsorsuussamut, ingerlanneqarnerminilu 800-t missaannik sulisoqarsinnaasumut.

Pilersaarutit minnerit angisuullu eqqarsaatigalugit inuiaqatigiinnut pingaaruteqarluinnarpoq ingerlanneqarnerini sulisussat sapinngisamik amerlanerpaat ilinniakkani tamani nunaqavissunit inuttalerneqarumaartut. Tamatumunnga ilaatigut piumasaqaataavoq aalajangersimasumik anguniagalimmik iliuuseqarnissat IBA-mi (Impact Benefit Agreement) isumaqatigiissutit, Namminersorlutik Oqartussat, kommunit aatsitassarsioqatigiillu akornanni isumaqatigiissutaasut aqqutiginnissaat, ilaatigullu suliffeqarnikkut aalajangersimasumik iliuuseqarnissaq, pingaartumik innuttaasut eqqortunik piginnaasaqalernissaannut nuttarsinaanerannullu sammisinneqartussamik.

Ilinniartitaanikkut iliuuseqarnissaq, ilanngullugu ilinniagaqanngitsut piginnaanngorsarnissaat, qitiuvoq kalaallit inuiaqatigiit aatsitassarsiornermi aningaasatigut ineriartornermilu periarfissanik tamakkiisumik iluaquteqarnissaannut. Piffissaq isumalluutillu atorneqarsinnaasut eqqarsaatigalugit pisortanut kingunissaqarneruvoq innuttaasut piginnaasaasa qaffasarnissaannik aallussinissaq, siviisumik suliffeqarsinnaanermik kinguneqarsinnaasoq – tassa ingerlatsinerup nalaani sulianut.

Piginnaasanik qaffassaaneq nutaamillu ilinniarneq siviisumik ingerlasarput. Innuttaasut ataasiakkaat amerlaqisutigit arlaleriarlutik pikkorissartassapput aatsitassarsiornermi piumasaqaatit piginnaaneqarfigilerniarlugit, suliaassallu ilarpasui suliaralugit sungiussisimanermik piumasaqaatitaqartarlutik. Tassa suliffik immikkoortuvoq sulisunut annertungaatsiartunik piumasaqaatitalik – aammali suliffiulluni ilinniarsimangitsunik piginnaanngorsaanermik suliaqarnermik sungiussisimasoq, suliffiutimini nammineq sungiusartitsinini ilinniartitsinini aqqutigalugit.

Aatsitassarsiorneq

Aatsitassarsiornermi atorfinnissamat minnerpaamik piumasqaataapput isumannaallisaanermut pikkorissarsimanissaq tuluttullu piginnaasaqarnissaq. Innutaasut 800-t missaanniittut tunngaviumik pikkorissarnernut taamaattunut peqataasareerput, amerlaqisutigullu sanaartornermi suliffeqalersarlutik. Taamaattumik ataatsimut isigalugu ima sungiusimannitsigilersarput siunissami sulisussatut pilerinarsillutik.

Maannakkut True North Gems (TNG) Qeqertarsuatsiaani rubinisiornissaminut safirisiornissaminullu akuersissummik tunineqarnikuuvoq, London Mininglu ISUKASIANI saviminissarsiornissaminut. Taakku saniatigut ilimagineqarpoq suliffeqarfiit allat sisamat ukiuni aggersuni iluaquteqarniarnissaminut qinnuteqarumaartut: Hudson Resources, anorthositimik atuiniartut (Kangerlussuaq), Tanbreeze Greenland A/S, eudialytimik aatsitassanillu qaqtigoortunik paaaniartoq (Narsaq), Ironbark Zinc, zinkimik aqerlussamillu Tunup Avannaarsuani paaaniartoq (Seernani) kiisalu Greenland Minerals & Energy, aatsitassanik qaqtigoortunik Uraniumimillu paaaniartoq (Narsaq).

Uuliasiorneq

Misissueqqissaarluni 2014-imi qillerisoqanngilaq. Kisianni Cairn Energy-p 2010-mi 2011-milu misissueqqissaanerisa misissuigallarnerillu allat takutippaat suliniutit taakku nunaqavissunut sutigut periarfissiillutillu pisariaqartitsinersut. Pingaaruteqarpoq pisinnaasat siunissami pingaartinnissaat, soorlu ilinniagaqanngitsut ilikkagaqalernissaat, taamaalilluni aamma siunissami nunaqavissut suliffeqarfanni sulisinnaanissaat qulakkeerniarlugu, avataani aamma nunami suliaannut atasuni, soorlu toqqorsiviini usissaannullu atasuni.

Aatsitassarsiornermi pilersaarutitut pilersueqataasutut

Aatsitassarsiornermut atatillugu kalaallit sulisartut sulisorineqarnissaannut pilersueqataasinnaaneq pingaaruteqarpoq. Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiorlut pingaartumik suliasaqarfiit pingasut iluanni piginnaasaqarput siunissami pilersaarutitut angisuunut ilanngunneqarsinnaasunik: Sanaartorneq, assartuineq kiffartuussinerillu allat niuernerlu. Immikkoortut taakku pingasut 26 %-iisa missaanniittut ullumikkut namminersortunit ingerlanneqarput, inunnillu 4.600-t missaanniittunik sulisoqarlutik.

Suli pingaaruteqarpoq suliffeqarfiit namminneerlutik sulisuminnik ilinniartitseqqiinerimik piginnaanngorsaanermillu suliaqarnissaat qitiusumillu piginnaasaminnik paasinnilluarnissaat taakkuninngalu nukittorsaanissaat. Naalackersuisoqarfiup inuussutissarsiornermut immikkoortortaa tamakkununga tunngasunik arlalinnik iliuuseqalereerpoq.

10. ILO-mi ISUMAQTIGIISSUTIT

ILO tassaavoq FN-ip suliffeqarnermut apeqqutitut tunngatillugu suliatigut isumaginnittua. ILO-p tunngaviatigut anguniagaraa piitsuunerup akiorneqarnissaa atukkatigullu naligiinnerup siuarsarneqarnissaa, nunarsuaq tamakkerlugu suliffissaqartitsinerup sulinermilu atugassat pitsaanerusut siuarsarnissaat, kiisalu sulisutut kiffaanngissuseqarnerit pisinnaatitaaffiillu aqutugalugit. ILO-p isumaqatigiissutit sulisoqarnermi pissutsinut tunngasut 180-it sinneqartut akuersissutiginiikuuvai, kattuffiullunilu pingajuusutut, tassa nunat ilaasortat sulisisuisa sulisartuisalu kattuffii naalackersuisullu naligalugit nunarsuaq tamakkerlugu suliffeqarnermi pissutsinik pitsaanngorsaaqataalluni.

Kalaallit Nunaat nammineerluni ILO-mut ilaasortaangilaq, Danmarkilli ilaasortaanera tunngavigalugu ILO-p isumaqatigiissutaanut ilanngussinnaalluni, tamanna kissaatigineqarpat. Kalaallit Nunaata kissaatigippagu isumaqatigiissutit ilaata Kalaallit Nunaanni atuuttussanngorlugu akuersissutigineqarnissaa taava Nunarput pisussaaffeqarpoq isumaqatigiissutit atulersinnissaanut malinneqarnissaanullu, kiisalu ILO-mut ataavartumik nalunaaruteqartassalluni tamanna ulluinnarni qanoq ingerlanneqarnerseq.

Danmarkip ukiut ingerlanerini ILO-mi isumaqatigiissutit 14-it Kalaallit Nunaanni atuuttussanngorlugit akuersissutiginiikuuvai, taakkulu pillugit Kalaallit Nunaat nammineerluni ILO-mut ullumikkut nalunaaruteqartarpoq. Isumaqatigiissutit 14-it taakku ukuupput: Nr. 5 meeqqat suliffissuarmi ukiukinnerpaaffissaat, nr. 6 suliffissuarmi inuusstut unnuarsiorritaasernerat, nr. 7 meeqqat umiarsuarni ukiukinnerpaaffissaat, nr. 11 nunami sulisut

peqatigiiffiliorlutillu kattuffiliorsinnaanerit, nr. 14 suliffissuarni sapaatip akunnikkaartumik ullormik qasuserfeqarnissaq, nr. 16 umiarsuarni meeqqat inuusuttullu sulisorineqartut nakorsamit nakkutigineqarnissaat, nr. 19 sulineri ajoqusernerti taarsiivigineqarnissamut nuna allamiut nunaqavissullu assigiimmik pisinnaatitaanissaat, nr. 29 pinngitsaaliilluni sulisitsinerit, nr. 87 kiffaanngissuseqarluni peqatigiiffiliorsinnaaneq kattuffiliornissamullu pisinnaatitaaneq, nr. 98 peqatigiilluni isumaqatigiinniarsinnaatitaaneq, nr. 100 assigiimmik akissarsiaqartitaaneq, nr. 111 atorfinitsitaaneq suliassaqartitaanerlu, nr. 105 pinngitsaalisaalluni sulisitaanerup atorunnaarsinnissaa, nr. 106 niuertarfinni allaffinnilu sulineri sapaatip akunnikkaartumik sulinggifteqartarnissaq, nr. 122 sulisoqarnermi politikki, nr. 126 aalisariutini isersimaartarfeqarnissaq, nr. 138 suliffeqalersinnaanermut ukiukinnerpaaffissaq, nr. 169 nunami namminerimi inunngorsimasut naggueqatigiillu kiisalu nr. 182 meeqqanik sulisitsinerup ajornerpaaffii.

Kalaallit Nunaata ILO-mi immikkut inissisimanerata kingunerisaanik, tassa Danmark isumaqatigiissummi peqataagaluartoq Kalaallit Nunaatali atortussaalersinngisaanik, qularnartoqartinneqalerpoq ilumut Kalaallit Nunaat isumaqatigiissutinut ikinnernut ilaanersoq. Isumaqatigiissutit tallimat uku pineqarput: Nr. 58 meeqqat inuusuttullu angallatini sulisut ukiukinnerpaaffissaat, nr. 94 sulineri immikkut piumasaqaatit atorneqarnerat, nr. 108 umiartortut nunaminni kinaassutsimut allagartaat, kiisalu nr. 112 aalisariutini meeqqat inuusuttullu sulisitat ukiukinnerpaaffissaat.

Taamaattumik 2012-imi suleqatigiissitaliortoqarpoq Suliassaqartitsinermit Ministereqarfimmeersunik, Nunanut Allanut Ministereqarfimmeersunik Naalackersuisoqarfimmeersunillu, taakkulu suliaraat isumaqatigiissutinut taakkununga atatillugu siunissami suliqaarnissap aalajangiiffiginissaa.

Isumaqatigiissutit nr. 87 kiffaanngissuseqarluni peqatigiiffiliorsinnaaneq kattuffiliornissamullu pisinnaatitaaneq, nr. 94 sulineri immikkut piumasaqaatit atorneqarnerat aamma nr. 98 peqatigiilluni isumaqatigiinniarsinnaatitaaneq Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu maluginiarneqarput alapernaanneqarlutillu Pilersaarutinut Angisuunut Inatsimmut atatillugu. Kisianni tamanna inaarneqarpoq oqaatigineqarluni Pilersaarutinut Angisuunut Inatsit ILO-p tunngaviusumik isumaqatigiissutaanut, taakkunanga pingasut Kalaallit Nunaanni atortussaatinneqartut, imaluunniit isumaqatigiissutinut allanut Kalaallit Nunaata peqataaffiinut akerliunngitsut

ILO ukiut tamaasa Genevemi isumasioqatigiissitsisarpoq. Naalackersuisoqarfiup sinniisaa danskit aallartitaannut ilaalluni akuttunngitsumik peqataasarpoq, aallartitanullu ilaasarput Suliassaqartitsinermit Ministereqarfiup kiisalu Danmarkimi sulineri illuatungeriit sinniisaat.

11. NAGGATAARUTAASUMIK OQAASEQAATIT

Nunap ilaani tamarmi innuttaasut amerlaqisut neqerooruterpassuit, Naalackersuisoqarfiup 2014-imi suliai, atassuteqarfigisimavaat, pitsaasumillu inerneqarnerannut takussutissaapput suliat ingerlanerini paasisat nalunaarneqarsimasut. Taamaattoq suli arlalinnik unammilligassaqarpoq, suli suliareqqittariaqartunik. Uku erseqqinnerpaat ilagaat:

- **Piginaanngorsaanermit pisariaqartitsineq suli annertuvoq**
Paasiniaanermit, piginaanngorsaanermit ilinniartitseqqinnermullu innuttaasunut inersimasunut atugassat suli annertoqaat sulilu isumaginiarneqassaaq pikkorissaanerit iliuutsillu inuussutissarsiutit pisariaqartitaannut tulluarsarneqarnissaat, taamaalilluni avataaniit suliarortitsineq annikinnerulersinnaaqqullugu.
- **Nuttarsinnaassuseq naammangilaq**
Nuttarsinnaassuttip piumasaqaatigaa sulisut nunaqavissut aamma periarfissaqassasut naammaginartumik nuttarsinnaanissaminut, tassa nuttarsinnaaneq siuarsarniarlugu iliuutsit suliffeqarnermi maannakkut siunissamilu pissutsinut naleqqussarneqassasut inissaqarniarnerullu annertunerulernissaa ammanerulernissaalu, pingaartumik nunap illoqarfiini annerni. Aamma nuttarsinnaanerunissamut ikiorsiissutit

suliffeqarnermi pissutsinut nutaanut naleqqussartariaqarput, suliassammi nutaarpassuit sulisartunut neqeroortigineqalermata.

- **Suliffissarsiuussisarfinni Piareersarfinnilu isumalluutigisat ikippallaaqaat**
Sulisut suliffinnik ilinniarfinnillu ilitersuillutillu siunnersuisinnaasut innuttaasut pisariaqartitaannut naleqqiullugu ikippallaarput, tamatumalu pingaartumik nunaqarfinni isorliunerusunilu innuttaasut eqqorpai. Sulisut piginnaasaat pisariaqavissumik qaffattariaqarput. Sulisut ilaatigut nikerarnerujussuisa kinguneraat nuna tamaat isigalugu innuttaasunik assigiinngiiaartumik kiffartuussineq, ilaatigullu nunaqarfinni najugalinnut allannguuteqartitsisinnaaneq annikinnerusoq, naak nunaqarfimmiut ukiuni kingullerni suliffissaqarnikkut atugarliornerujussuannngorsimagaluartut.
- **Inuusuttut suliffissaaleqinermi eqqugaarujussuarput**
Suliffissaarusimasunik naatsorsuinermit inuusuttut amerlavallaarput, tassaallutillu atugarliuleriaannaasut ukiorpassuarni pisortanit ikiorneqartariaqarumaartut piaartumik neqeroorfigineqannikkunik siunnersorneqarnissamik aqqiiniarnissamillu, atuarfimmi atuagassanik nalinginnaasunik qaffassarneqanngikkunik ikiorneqarlutillu ilinniarnissamik, sungiusaatigalugu suliffissamik suliffimmilluunniit eqqortumik.
- **Aningaasarsiakitsunut kajungilersitseriaaseq annikippoq**
Ilinniarsimanngitsut suliffissaqanngitsut sulilernissamut aningaasaqarneq eqqarsaatigalugu kajumissuseqanngillat, akissarsiat ikinnerpaaffissaat pisortanillu ikiutit imminnut qanippallaaqimmata.

Suliffissaqartitsinermit Periusissiap 2015-ip "Suliffeqarneq toqqissisimanartoq" atulersinnerata ilaatigut illuatungiligassaraa unammilligassat qulaani taaneqartut, tassaallunilu Inuusutissarsiornermut, Suliffeqarnermut Niuernermullu Naalakkersuisoqarfiup suliffeqarnermut immikkoortortaata 2015-imi suliassaa pingaarnerpaaq. Suliffissaqartitsinermit periusissiap iliuusissaasa 16-iusut amerlanersaat aallartinneqarluareerput.

*Aaqqissuisoqarfimmi suliat naammassipput ulloq 19. maj 2015
Saqqaaani assitaa nammineq pigisaavoq. Narsarmijit takutineqarpoq.*